

УДК 378. 046.4

DOI: <https://doi.org/10.46644/2708-1834/2021-03.12>**Пішенін І.К.**
доктор економічних наук**Pishenin Ihor**
Doctor of Economic Sciences

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF DIGITALIZATION IN THE SYSTEM OF TRAINING MANAGERS

У динамічному суспільстві цифрові технології виступають як основний пріоритет сучасної освітньої системи. Цифрові технології зараз проникли в усі сфери суспільного життя, створивши нагальну потребу в їх використанні. У зв'язку з цим до випускників вищої школи пред'являється набагато більше вимог, таких як оволодіння навичками збору і аналізу, передачі, використання даних в інформаційному і цифровому просторі. Метою нашого дослідження постає теоретична і практична оцінка впливу професійних цифрових компетенцій на кар'єру керівників, а також розробка рекомендацій по удосконаленню навчального плану підготовки менеджерів за рахунок вивчення дисципліни «Цифрова економіка» та розробки додаткового методичного забезпечення. Для формування цифрових компетенцій менеджерів створюється інформаційний освітній простір, який включає сформовані в освітніх організаціях електронно-бібліотечні системи.

Ключові слова: цифрова економіка, підготовка менеджерів, освіту, цифровізація, інвестиції.

В динамичном обществе цифровые технологии выступают как основной приоритет современной образовательной системы. Цифровые технологии сейчас проникли во все сферы общественной жизни, создав насущную необходимость в их использовании. В связи с этим к выпускникам высшей школы предъявляется гораздо больше требований, таких как овладение навыками сбора и анализа, передачи, использования данных в информационном и цифровом пространстве. Целью нашего исследования является теоретическая и практическая оценка влияния профессиональных цифровых компетенций на карьеру руководителей, а также разработка рекомендаций по совершенствованию учебного плана подготовки менеджеров за счет изучения дисциплины «Цифровая экономика» и разработки дополнительного методического обеспечения. Для формирования цифровых компетенций менеджеров создается информационное образовательное пространство, включающее сформированные в образовательных организациях электронно-библиотечные системы.

Ключевые слова: цифровая экономика, подготовка менеджеров, образование, цифровизация, инвестиции.

In a dynamic society, digital technologies are a major priority of the modern education system. Digital technologies have now penetrated into all spheres of public life, creating an urgent need for their use. In this regard, high school graduates are subject to much more requirements, such as mastering the skills of collecting and analyzing, transmitting, using data in the information and digital space. The aim of our study is a theoretical and practical assessment of the impact of professional digital competencies on the careers of managers, as well as the development of recommendations for improving the curriculum for managers by studying the discipline "Digital Economics" and developing additional methodological support. For the formation of digital competencies of managers, an informational educational space is created, which includes electronic library systems formed in educational organizations. There are some questions when conducting practical classes in some areas of training managers. The level of preparation of students decreases due to the impossibility of face-

to-face communication with distance learning. Proper control of students' knowledge is carried out in test form due to various subjective or objective reasons. Of particular importance in the formation of professional competencies of managers is the methodological work. Methodical work is a complex system of measures aimed at improving the quality of training, generalization and development of creative potential, as well as achieving optimal results in the digitization of education. The development of digitalization of the educational process requires special ways of organizing the modern educational process. Improvement occurs through the introduction of innovative technologies and methods of working with large databases. The main task of methodical work is to create conditions for the formation of motivation to study this course, to provide a conceptual apparatus for further education. As a result, there is a need to strengthen the training and professional development of the teacher, the development of modern creative thinking in the field of digital technology. These measures will contribute to the formation of professional competencies of digitalization of managers, increase the level of readiness to solve professional problems set by modern business models, as well as to the easiest and most active adaptation in the new digital system.

Keywords: digital economy, training of managers, education, digitalization, investments.

Постановка проблеми. В силу глобальних цифрових змін, спостерігаються трансформації в світі професій: з'являються абсолютно нові професії, в тому числі що вимагають знань відразу декількох предметних областей, змінюються вимоги до існуючих посад. Ці обставини призводять до неможливості керівника зберегти свій бізнес і забезпечити його розвиток без вдосконалення і систематичного оновлення знань і навичок.

У динамічному суспільстві цифрові технології виступають як основний пріоритет сучасної освітньої системи. Цифрові технології зараз проникли в усі сфери суспільного життя, створивши нагальну потребу в їх використанні. У зв'язку з цим до випускників вищої школи пред'являється набагато більше вимог, таких як оволодіння навичками збору і аналізу, передачі, використання даних в інформаційному і цифровому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведені дослідження показують, що формування професійних цифрових компетенцій покликане стати тим інструментом, який заповнить пробіл між взаємними очікуваннями працівників і керівників, що позитивно відіб'ється на ринку праці і на економіці країни в цілому. А, в свою чергу, трудова кар'єра в даний час виступає індикатором того, що додаткові професійні цифрові навички сприяють подоланню протиріччя ринку праці.

Результати розвитку бізнесу свідчать про те, що сьогодні кожен керівник повинен володіти цифровою культурою, що є необхідною умовою розвитку організації, підприємства або корпорації. У цьому сенсі особливу роль у формуванні цифрової культури відводиться системі вищої освіти. Навчальна дисципліна «Цифрова економіка», яка викладається в ряді освітніх установ, спрямована на розгляд питань про сутність цифровізації як однієї з областей державної цифрової політики, про цифрові інформаційні процеси в різних сферах суспільного розвитку, а також про використання цифрових технологій у професійній і навчальній діяльності.

Проблемам розвитку інтегрованих цифрових інформаційних систем управління ресурсами підприємств присвячені роботи українських і зарубіжних учених, у тому числі: О.Д. Вітвицької, Л.А. Горошкової, Ю.Б. Іванова, М.В. Макарової, М.В. Верескуна, О.М. Зборовської, Т.Г. Логутової, О.О. Морушко, О.В. Немкової, В.В. Гончар, К.С. Жадька, І.М. Майорової, К.В. Погрібної, А.О. Недосєкіна, А.В. Сегоди, Т. Сааті, М.Н. Ігнат'єва, А.Ш. Нізамової та ін.

Формування цілей. Метою нашого дослідження постає теоретична і практична оцінка впливу професійних цифрових компетенцій на кар'єру керівників, а також розробка рекомендацій по удосконаленню навчального плану підготовки менеджерів за рахунок вивчення дисципліни «Цифрова

економіка» та розробки додаткового методичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Вивчення цифрової економіки на базовому рівні передбачає освоєння навчального плану підготовки менеджерів, при цьому узагальнюється і систематизується навчальний матеріал з метою комплексного освоєння практичних навичок в період проходження виробничої та переддипломної практик. Особлива увага при цьому приділяється вивченню практико-орієнтованого навчального матеріалу з використанням цифрових технік (відеоматеріалів, навчальних кейсів), які дозволяють забезпечити доповнену реальність і сприяють формуванню у студентів загальної цифрової компетентності, готовності до комплексного використання інструментів цифрової діяльності [1].

Формування професійних компетенцій менеджерів при вивченні навчального курсу «Цифрова економіка» націлює студентів на досягнення наступних цілей:

- формування уявлень про роль цифровізації та інформаційно-цифрових технологій (ІЦТ) в сучасному суспільстві, розуміння основ правових аспектів використання цифрових програм;

- формування умінь здійснювати аналіз цифрової інформації, необхідної для ефективного виконання функцій керівника, професійного та особистісного розвитку;

- формування умінь застосовувати, аналізувати, перетворювати цифрові інформаційні моделі процесу операційного менеджменту;

- використовуючи цифрові бази даних розвивати пізнавальний інтерес до моделей Big Date при вивченні різних навчальних предметів;

- набуття практичних навичок освоєння і використання методів цифровізації;

- розвиток інтелектуальних і творчих здібностей шляхом використання цифрових технологій в індивідуальній і колективній проектній діяльності;

- придбання студентами знань цифрової діяльності в глобальних інформаційних комунікаціях;

- усвідомлення відповідальності у створенні і використанні цифрових інформаційних систем при зборі та поширенні інформації;

- володіння цифровою культурою, здатністю аналізувати і оцінювати інформацію з використанням цифрових технологій як засобів соціальних комунікацій.

Саме навчальний курс «Цифрова економіка» сприяє формуванню у студентів цифрових навичок самостійно і вибірково застосовувати різні програмні засоби, а також додаткове цифрове обладнання і користуватися комплексними способами обробки і надання цифрової інформації. У майбутньому ці навички дозволять успішно освоювати такі фахові дисципліни як «Стратегічне планування», «Операційний менеджмент», «Управління проектами». В даний час повним ходом здійснюється цифровізація процесу освіти, який постійно ускладнюється і доповнюється. Формування цифрових компетенцій у майбутніх керівників забезпечує більш високий рівень розвитку підготовки.

Цифровізація сьогодні, характеризується доступністю для всіх верств населення, застосуванням віртуальних електронних технологій, самоорганізацією, використанням індивідуальних методів для кожного студента і слухача, включаючи осіб з обмеженими можливостями здоров'я, що в сукупності сприяє підвищенню ефективності освіченості і зайнятості населення. Таким чином, наше суспільство в умовах нових глобалізаційних процесів перебуває на новому етапі розвитку, де застосовуються нові освітні концепти, що представляють собою постійне навчання протягом усього життя.

В останнє десятиліття в Україні прийнято ряд заходів, що сприяють цифровізації освіти, які передбачають створення доступності цифрового освітнього середовища, що відповідає вимогам безпеки і технологічності [2]. Забезпечено, в першу чергу, безкоштовний доступ для всіх категорій громадян до програм професійної підготовки і перепідготовки, складеним освіт-

німи організаціями і платформами. Такі заходи покликані створити ефективний і затребуваний цифровий простір, забезпечити доступ до безперервної освіти для всіх категорій громадян у зручний час і в зручному місці.

Одним з напрямків цифровізації освіти є створення онлайн-курсів, освітніх платформ, а також електронно-бібліотечних систем, призначених для широкого кола осіб.

Національна цифровізація – це освітня платформа, яка містить велику кількість курсів за різними напрямками [3]. Платформа надає безкоштовний доступ до on-line – курсів, при успішному проходженні яких видається сертифікат. На сьогоднішній день «Цифрова освіта», на думку дослідників, є найбільш популярною і ефективною платформою для отримання якісної і доступної освіти.

Останнім часом не менш популярною є віртуальна система навчання. Подібне програмне забезпечення впроваджено в багатьох українських вузах включає в себе курси з різних навчальних дисциплін, що містить теоретичний матеріал і практичні завдання різного рівня складності, можливість отримання додаткової освіти, проходження дистанційних олімпіад, що проводяться університетами. Moodle є on-line – майданчиком українських університетів, що дозволяє взаємодіяти за принципом «викладач – студент».

Для формування цифрових компетенцій менеджерів створюється інформаційний освітній простір, який включає сформовані в освітніх організаціях електронно-бібліотечні системи. Це системи, які включають навчальні та навчально-методичні матеріали, необхідні для формування цифрових навичок аналізу і обробки інформації за різними напрямками підготовки. Без наявності такої інформаційної платформи уявити сучасний освітній процес неможливо.

Необхідність в отриманні віддалених освітніх послуг з'явилася в зв'язку з останніми подіями, що відбуваються в світі і в Україні, які пов'язані з поширенням коронавірусної інфекції COVID-19. Цифрові тех-

нології освітнього процесу набули особливої актуальності. Цифровізація передбачає дистанційне отримання знань в будь-якому місці і будь-який час за наявності надійного і швидкого Інтернет – з'єднання. Однак, даний процес виявив ряд проблем, з якими стикаються як організатори навчання, так і викладачі зі студентами. Перехід на дистанційну форму навчання привів до певних технічних труднощів:

- слабке Інтернет – з'єднання, недостатнє для проведення повноцінних занять;
- зависання освітніх сайтів в зв'язку з великим числом активних користувачів;
- відсутність певних компетенцій викладачів по використанню спеціальних засобів зв'язку.

Ці фактори позначилися на якості наданих освітніх послуг.

Окремо виникають питання при проведенні практичних занять за деякими напрямками підготовки менеджерів. Рівень підготовки студентів знижується внаслідок неможливості очних комунікацій при дистанційній формі навчання. Належний контроль знань студентів проводиться в тестовій формі в силу різних суб'єктивних або об'єктивних причин.

Таким чином, ефективна реалізація впровадження дисципліни «Цифрова економіка» в програму підготовки менеджерів вимагає прийняття комплексних заходів, спрямованих на вдосконалення навчального процесу. Суть такого комплексного підходу включає:

- навички цифровізації в системі сучасної освіти є необхідним процесом;
- необхідність постійного підвищення цифрової грамотності викладацького складу;
- забезпечення освітніх організацій в будь-якій місцевості на території країни необхідним сучасним обладнанням;
- систематичне вдосконалення і оновлення цифрового забезпечення, яке дозволить оперативно скористатися всіма освітніми ресурсами;
- підготовка on-line-ресурсів, спрямованих на розвиток і вдосконалення практичних цифрових навичок студентів.

Для вирішення поставлених завдань, необхідно постійно вдосконалювати нормативно-правову базу, що регламентує підготовку менеджерів і привести навчальну програму у відповідність з сучасними реаліями. З огляду на позитивний досвід зарубіжних країн необхідно адаптувати відомі цифрові технології в систему підготовки менеджерів [4].

Особливе значення у формуванні професійних компетенцій менеджерів належить до методичної роботи. Методична робота – це комплексна система заходів, спрямована на підвищення якості підготовки, узагальнення та розвиток творчого потенціалу, а також досягнення оптимальних результатів при цифровізації освіти. Розвиток цифровізації навчального процесу вимагає особливі способи організації сучасного освітнього процесу. Удосконалення відбувається за допомогою впровадження інноваційних технологій і методів роботи з великими базами даних.

Основні вимоги до організації методичної роботи пов'язані з професіоналізмом і зацікавленістю викладачів освоювати цифрові технології, а також можливості вирішення даних питань шляхом введення нетрадиційних методів і форм комунікацій зі студентами. Найбільш сучасними з них є: управлінські поєдинки, відеоматеріали, диспути, ділові ігри та тимбилдинг. Основне завдання методичної роботи – створення умов формування мотивації вивчення даного курсу, забезпечення понятійного апарату для подальшої освіти. В результаті чого виникає необхідність посилення навчання і професійного вдосконалення викладача, розвитку сучасного креативного мислення в області цифрових технологій. Дані заходи будуть сприяти формуванню професійних компетенцій цифровізації менеджерів, підвищення рівня підготовленості до вирішення професійних завдань, висунутих сучасними бізнес-моделями, а також до найбільш легкої і активної адаптації в новій цифровій системі. Саме тому питання методичного супроводу освітньої дисципліни «Цифрова економіка» особливо актуальне на сьогоднішній день.

Пріоритетними напрямками цієї діяльності є удосконалення рівня цифрової май-

стерності викладачів, розвиток дослідницьких здібностей, а також пошук найбільш результативних цифрових рішень. Для розвитку творчих і дослідницьких здібностей викладачів необхідні нетрадиційні, інтерактивні методи і нові форми комунікацій з представниками бізнесу. Переваги такого підходу полягають в присутності зворотного зв'язку. Стрижнем такої взаємодії є інтерактивні форми роботи.

Дві педагогічні категорії – «інформатизація» і «цифровізація» – різні, але пов'язані між собою. Але комплекс заходів щодо перетворення цифрових процесів на основі впровадження інформаційної платформи, засобів і цифрових технологій виводить освітній процес на новий якісний рівень підготовки фахівців. Як стверджують дослідники, перший етап цифровізації освіти в Україні давно пройдений: освітні установи всіх рівнів оснащені комп'ютерною технікою, викладачі пройшли підготовку і перепідготовку по використанню цифрових інформаційних технологій в навчальному процесі.

Таким чином, поліпшення якості цифрової освіти можливо, тільки при підвищенні професійного, науково-теоретичного і методичного рівнів освіченості викладачів складу. У цьому полягає креативне завдання методичної роботи. До найбільш активних форм роботи, що підвищує професійні компетенції студентів, відносяться управлінські поєдинки і ділові ігри.

Управлінський поєдинок – це метод формування цифрового усвідомлення особистості. Обов'язковим елементом даної методики є дискусійність, зіткнення різних думок і необхідність учасників вибудовувати аргументацію, відстоювати свою думку.

При проведенні управлінських поєдинків викладачі – практики діляться реальними ситуаціями, включають фактори ризиків зовнішньої і внутрішньої бізнес-середовища і спільними зусиллями шукають шляхи їх вирішення.

Даний метод сприяє:

– розвитку вміння креативно мислити і логічно вибудовувати дорожню карту управлінських рішень;

– здатність критично мислити і аналізувати великі масиви інформації, зосереджуючись на суті проблеми;

– пошуку самостійного рішення проблем за допомогою зіставлення різними траєкторій руху відповідно до етапу життєвого циклу бізнес-організації.

Ділова гра це метод імітації прийняття управлінських рішень в різних ситуаціях, шляхом цифрової обробки масивів даних, їх аналізу по заданих або виробляються самими учасниками гри правилам.

Даний вид освітніх технологій підвищує інтерес студентів, викликає високу активність групи. Ділова гра дозволяє знайти рішення складних проблем шляхом застосування спеціальних правил обговорення, стимулювання творчої активності учасників.

Ще однією формою роботи зі студентами може стати тимблдінг (від англійського team building – побудова команди) – комплекс заходів, які спрямовані на згуртування команди шляхом спільних тренінгів та вебінарів.

Головні цілі та завдання тимблдінга:

1. Вироблення креативного мислення, довіри і взаєморозуміння в команді.

2. Створення єдності при різних підходах і концепціях мислення в групі студентів.

3. Підвищення мотивації до цифрової діяльності, системного аналізу інформації на різних платформах.

Таким чином, тимблдінг може стати хорошою основою для формування згуртованої команди однодумців, які спільними зусиллями зможуть удосконалювати свої професійні компетенції.

За допомогою різних форм методичної роботи формуються якості, що сприяють розвитку особистості, самореалізації в професії. Щоб визначити результативність

методичної роботи, необхідна її оцінка. Справжня оцінка ефективності дається за кінцевим результатом, а не за кількістю різноманітно проведених заходів. Оцінка може здійснюватися за різними критеріями.

1. Критерій результативності.

2. Критерій раціональних витрат часу.

3. Критерій зростання задоволеності.

Слід зазначити, що для методичної роботи на даному етапі розвитку цифровізації повинна відводитися особлива увага. Від рівня професіоналізму методичних працівників залежить зацікавленість студентів у навчальному процесі, а, отже, і рівень цифрових компетенцій.

Висновки. Однією з основних вигод професійних цифрових компетенцій є додатковий функціонал менеджера після навчання. Оцінка віддачі від інвестицій в навчання досить висока. Запропонована методика залишається актуальною в тих видах діяльності, де результат навчання може бути миттєво застосований до роботи і високо оцінений.

Вигода для роботодавця дозволяє отримати більш високий граничний продукт праці менеджера при підвищенні заробітної плати. Таким чином, отриманий інструментарій дозволяє менеджерам і роботодавцям високо оцінити доцільність і вигідність вкладень в професійну цифрову освіту з урахуванням розуміння віддачі від навчання.

Цифрові компетенції прямо пов'язані з придбанням працівником нових знань і навичок, отже, його кар'єрна і освітня траєкторії значно розвиваються. Це досягається за допомогою зіставлення типу кар'єрного розвитку з типом програми додаткової цифрової професійної освіти, зміст і мета якої будуть найбільшою мірою задовольняти характер переміщень менеджера по кар'єрних сходах.

Список літератури:

1. Tapscott, D. (1996). The digital economy: Promise and peril in the age of networked intelligence (Vol. 1). New York: McGraw-Hill.
2. Van Gorp, N., & Honnefelder, S. (2015). Challenges for competition policy in the digitalised economy. *Communications & Strategies*, (99), 149.
3. Elmasry, T. (2016). Digital Middle East: Transforming the Region into a Leading Digital Economy, McKinsey & Company, New York, NY. Retrieved from: <http://www.mckinsey.com/global-themes/middle-east-and-africa/digital-middle-east-transforming-the-region-into-a-leading-digital-economy>
4. Mesenbourg, T. L. (2001). Measuring the digital economy. US Bureau of the Census, (1).